

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

© 2014 **ВОЙТЕНКО О. М.**

УДК 339.7

Войтенко О. М. Теоретичні аспекти сутності ринку фінансових послуг

Досліджено теоретичні аспекти функціонування ринку фінансових послуг у контексті розвитку глобальної економіки. Опрацьовано сучасні дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників та актуальні нормативно-правові акти з окресленої проблематики. Дається критичний аналіз низки основних ідей, що запропоновані ученими з даної проблеми. У статті проаналізовано підходи до трактування понять «фінансова послуга», «фінансова операція», «ринок фінансових послуг» зарубіжними та вітчизняними дослідниками. Акцентовано увагу на розбіжностях досліджуваних термінів, визначено та уточнено їх особливості. У статті також визначено спільні риси та відмінності між фінансовою послугою та фінансовою операцією. Автор аналізує особливості надання фінансових послуг, а також місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку. Визначено функції ринку фінансових послуг. Установлено, що ринок фінансових послуг є функціональною підсистемою фінансового ринку.

Ключові слова: фінансова послуга, фінансова операція, ринок фінансових послуг, фінансовий ринок, фінансова глобалізація.

Табл.: 1. **Бібл.:** 21.

Войтенко Олексій Миколайович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу, Тернопільський національний економічний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна)

E-mail: o.voytenko@gmail.com

УДК 339.7

UDC 339.7

Войтенко А. Н. Теоретические аспекты сущности рынка финансовых услуг

Исследованы теоретические аспекты функционирования рынка финансовых услуг в контексте развития глобальной экономики. Обработаны современные исследования отечественных и зарубежных исследователей и актуальные нормативно-правовые акты по обозначенной проблематике. Дается критический анализ ряда основных идей, предложенных учеными по данной проблеме. В статье проанализированы подходы к трактовке понятий «финансовая услуга», «финансовая операция», «рынок финансовых услуг» зарубежными и отечественными исследователями. Акцентировано внимание на различиях исследуемых терминов, определены и уточнены их особенности. В статье определены общие черты и различия между финансовой услугой и финансовой операцией. Автор анализирует особенности предоставления финансовых услуг, а также место рынка финансовых услуг в структуре финансового рынка. Определены функции рынка финансовых услуг. Установлено, что рынок финансовых услуг является функциональной подсистемой финансового рынка.

Ключевые слова: финансовая услуга, финансовая операция, рынок финансовых услуг, финансовый рынок, финансовая глобализация.

Табл.: 1. **Библ.:** 21.

Войтенко Алексей Николаевич – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры международного менеджмента и маркетинга, Тернопольский национальный экономический университет (ул. Львовская, 11, Тернополь, 46020, Украина)

E-mail: o.voytenko@gmail.com

Voitenko O. M. Theoretical Aspects of the Essence of the Financial Services Market

Theoretical aspects of the financial services market in the context of the global economy were studied. Modern research of domestic and foreign researchers and relevant regulations on the designated topic were processed. A critical analysis of some of the basic ideas proposed by scientists on this issue was conducted. The approaches to the interpretation of the concepts of "financial service", "financial transaction", "financial services market" foreign and domestic researchers were analyzed. The attention is focused on the differences of the investigated terms; their features were defined and refined. The article identifies the similarities and differences between the financial services and financial transactions. The author analyzes the particular provision of financial services, as well as the financial services market place in the structure of the financial market. Functions of the financial services market were defined. It was found that the financial services market is a functional subsystem of the financial market.

Key words: financial services, financial transaction, the financial services market, financial market, financial globalization.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 21.

Voitenko Oleksiy M. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Lecturer of the Department of International Management and Marketing, Ternopil National Economic University (vul. Lvivska, 11, Ternopil, 46020, Ukraine)

E-mail: o.voytenko@gmail.com

Сучасний розвиток світової економіки характеризується появою нових тенденцій і процесів, які обумовлюють суттєві зрушення, як в економіці окремих країн, так і у світовому господарстві в цілому. Найбільш глибоко та яскраво дані зміни відбуваються у фінансовій сфері, зокрема у ринку фінансових послуг, який є однією з найважливіших складових економіки будь-якої країни світу. Це свідчить, з одного боку, про формування економіки нового типу, а з іншого, глобальнішого, – про перехід до наступного ступеня розвитку світового співтовариства – постіндустріального типу суспільства, що відзначається провідними позиціями сфери послуг та інформаційних технологій у системі створення вального національного продукту, зовнішньої торгівлі окремої країни та, відповідно, міжнародної торгівлі в цілому.

Дослідженню особливостей і закономірностей фінансового ринку, і зокрема ринку фінансових послуг, знач-

ну увагу приділяють провідні вітчизняні науковці: С. Богачов, В. Будкін, О. Булатова, Г. Савіна, Ю. Козак, В. Корнеєв, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Ю. Макогон, В. Новицький, Є. Савельєв, О. Сохацька, В. Ходаківська, І. Хома, Г. Чижиков, О. Шнирков та ін. Окремої уваги заслуговують аналітичні матеріали таких міжнародних організацій, як МВФ, Світовий банк та інші.

Бурхливий розвиток ринків фінансових послуг протягом останніх десятиліть сприяв зростанню інтересу наукової спільноти до питань їх місця в фінансовій системі, механізмів їх впливу на економічне зростання та відмінностей їх ролі у структурі фінансових систем в різних країнах.

Метою статті є аналіз теоретичних аспектів функціонування ринку фінансових послуг.

Доцільно зазначити, що в історії економічної теорії поняття «фінансова послуга» протягом тривалого часу науковці не виділяли і не досліджували. Разом із тим, в умо-

вах функціонування реальної економіки термін «фінансова послуга» широко використовують, більше того, він закріплений у багатьох законодавчих документах [5 – 7], [13]. Розглянемо дану позицію детальніше.

Під фінансовою послугою, згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р., розуміють «операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучень від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [7, с. 1]. Аналізуючи цю дефініцію, наголосимо, що сутність даного економічного поняття закон визначає через категорію «операція», мета якої – «отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів». Варто також зауважити, що передбачений законом перелік фінансових послуг не є вичерпним – інші операції можуть бути віднесені до даного класу за відповідності їх критеріям, зазначеним у законі.

Подібний підхід до трактування фінансової послуги – через категорію «операція» – наведено у довіднику «Фінансові послуги України», в якому зазначено, що фінансова послуга – це здійснення фінансових і допоміжних операцій, які сукупно набувають споживчої вартості, мають попит і задовольняють потреби споживача [19, с. 31]. Безперечно, що фінансові послуги, які є забезпечуючою ланкою для встановлення безпосередніх контактів між покупцями та продавцями фінансових ресурсів, мають відповідати попиту на ці послуги, а способи і методи їх надання відображають ступінь розвитку соціально-економічних відносин у суспільстві.

Більш узагальнено визначає поняття фінансової послуги Закон Російської Федерації «Про захист конкуренції на ринку фінансових послуг», як «діяльність, пов'язану із залученням і використанням грошових коштів юридичних і фізичних осіб» [13]. Варто зазначити, що згідно з цим законом до фінансових послуг віднесено здійснення банківських операцій і угод, надання страхових послуг і послуг на ринку цінних паперів, укладення договорів фінансової оренди (лізингу) і договорів довірчого управління грошовими коштами або цінними паперами, а також інші послуги фінансового характеру.

Доречно відзначити, що в представників відчизняної економічної думки немає єдиного розуміння сутності фінансової послуги. Це поняття, в більшості випадків, трактується як синонім категорії «операція». Наприклад, О. Василик визначив фінансові послуги як сукупність різноманітних форм мобілізації та використання фондів фінансових ресурсів для фінансового забезпечення процесу виробництва, виконання робіт і надання послуг, що здійснюються, як правило, на платній основі й мають особливі риси функціонування [3, с. 141].

Однак, варто відзначити, що поняття «фінансова послуга» є ширшим і охоплює поняття «операції з фінансовими активами» та «фінансові операції». Зокрема, аналіз наукових праць зарубіжних і вітчизняних авторів [1, 10, 15, 20] показав, що до фінансових послуг відносять усі види угод та операцій, що здійснюються фінансовими установами. Зарубіжні науковці в більшості випадків розглядають фінансові операції лише як різновид фінансових послуг. Для прикладу, американський економіст П. Роуз визначає банк

як фірму, яка надає фінансові послуги. Згідно з позицією автора, до фінансових послуг належать такі види діяльності, як управління фінансовими ресурсами, управління грошовими потоками, надання споживчих кредитів, лізинг, продаж пенсійних планів. Віднесення до фінансових послуг споживчого кредиту та кредитування клієнтів засноване на прийнятій у закордонній практиці розгляду кредитування як послуги корпоративним клієнтам, у той час, як більшість вітчизняних науковців вбачають сутність кредиту як рух позичкового капіталу від кредитора до позичальника. Однак, попри запропоновану авторську класифікацію фінансових послуг, дослідник не наводить чіткого визначення фінансової послуги [15].

Беззаперечно, що поняття «фінансова операція» – одне з ключових у фінансовій сфері, за допомогою якого в ряді країн розкривають зміст фундаментальних категорій фінансової діяльності. Фінансові послуги та фінансові операції мають низку схожих рис – виконання дій з фінансовими активами з метою отримання прибутку, наявність мінімум двох сторін у проведенні даної угоди; обидва поняття підлягають державному регулюванню та регламентовані законодавством (табл. 1). Проте, на відміну від фінансової операції, фінансова послуга – ширше поняття, оскільки є комплексом необхідних фінансових операцій; володіє ознаками товару і, як результат, має ринкову вартість.

Таблиця 1

Спільні риси та відмінності між фінансовою послугою та фінансовою операцією

Подібні риси	Відмінні риси
<ul style="list-style-type: none"> – Дії з фінансовими активами; – робота з юридичними та фізичними особами; – робота в законодавчому полі відповідно до виданих ліцензій та дозволів; – державне регулювання 	<ul style="list-style-type: none"> – Фінансова операція конкретна і не може поділятися на частини; – фінансова операція є складовою фінансової послуги, а не навпаки; – фінансова послуга може охоплювати кілька фінансових і допоміжних операцій, а за необхідності – супутніх послуг та дій; – фінансова послуга має споживчу вартість та її відображення у тарифах; – фінансова послуга має ознаки товару (продукту)

Джерело: наведено за [18, с. 17].

Таке розуміння подвійного значення поняття «фінансова послуга» та його взаємозв'язку з поняттям «фінансова операція» дасть змогу подолати певні методологічні розбіжності при застосуванні категорій «послуга» та «операція» у науковій, нормативній, методичній і навчальній літературі у сфері фінансових послуг.

Фінансові послуги за структурою дуже різні, вони можуть мати риси кредитних операцій, операцій оренди і страхування, проте всім їм притаманні риси створення й використання фондів фінансових ресурсів для здійснення економічної діяльності [14].

Необідно відзначити, що автори прийнятого Закону Грема – Ліча – Блайлі «Про модернізацію фінансових послуг», який є одним з основних нормативних документів, що регулює ринок фінансових послуг у США, безпосеред-

ньо не дають тлумачення терміна «фінансова послуга», хоч у документі цей термін використовується часто. Зокрема, в тексті закону зустрічається таке визначення: термін «фінансовий інститут» означає будь який інститут, що здійснює свою діяльність у сфері надання фінансових послуг споживачам, які користуються кредитами, депозитами, послугами довірчого управління; мають відкриті рахунки, або користуються іншими послугами інститутів. Згідно із законом до фінансових інститутів належать банки, страхові та лізингові компанії, компанії, що надають брокерські послуги, і т. ін. [21].

Натомість, міжнародні інституції поняття «фінансова послуга» трактують ширше. Наприклад, автори п. 5 (а) «Додатку щодо фінансових послуг» (ст. XXIX ГАТС) під фінансовою послугою розуміють «будь-яку послугу фінансового характеру, яку пропонує постачальник фінансових послуг будь-якої країни-члена». До фінансових послуг у даному документі віднесено всі страхові послуги, а також послуги, пов'язані із страхуванням, банківські та інші фінансові послуги [17].

Таким чином, під суб'єктом фінансової послуги варто розуміти учасників ринку фінансових послуг: з одного боку – замовників, або споживачів фінансових послуг, а з іншого – фінансові організації (юридичні та фізичні особи), котрі надають фінансові послуги.

Натомість, об'єктом фінансової послуги є те, з приводу чого виникає послуга як відносини (цінний папір, страховий поліс, безготівкові розрахунки, банківські кредити і т. ін.).

Отже, фінансові послуги забезпечують ефективне використання капіталів на основі їх своєчасної мобілізації, інвестування в найперспективніші сфери діяльності та прискорення їхнього обігу. Водночас, кругообіг фінансових ресурсів на фінансовому ринку зумовлює необхідність наявності існування фінансових послуг, а з іншого боку, – саме фінансові послуги забезпечують обіг фінансових активів, скеровуючи їх від власників до позичальників [11, с. 10].

Зазначимо, що за економічною природою фінансові послуги є ринковими послугами, тобто послугами, що мають відповідний попит, реалізуються в конкурентному середовищі для задоволення певних потреб клієнтів і за визначену плату. Тому економічний простір, на якому здійснюють операції з купівлі-продажу цих послуг, має ознаки ринку.

Відповідно до постулатів трудової теорії вартості товар повинен мати споживчу вартість (корисність), вартість (цінність) та ціну [9]. Зупинимось докладніше на зазначених характеристиках фінансової послуги як товару.

Фінансова послуга як товар має властивості споживчої вартості. Споживча вартість фінансової послуги полягає в такому:

- ✦ фінансова послуга надає фінансовому капіталові більшої мобільності, необхідної спрямованості й забезпечує ефективний обмін вартостей для повнішого задоволення фінансових потреб;
- ✦ завдяки специфічності фінансової послуги, що ґрунтується на вільному рухові грошей як загального еквіваленту, вона спроможна долати тимчасові та просторові обмеження, пов'язані з процесами виробництва й обігу капіталу.

Наступною властивістю товару є вартість, котру розглядають як уречевлену в товарі працю. З погляду теорії трудової вартості, вартість фінансової послуги охоплює витрачену суспільну працю. Мірою праці є час. Таким чином,

величину вартості фінансових послуг визначають витратами суспільно необхідного робочого часу.

Аналізуючи різке зростання частки фінансового сектора у світовому валовому національному продукті та домінування доходів від операцій на фінансових ринках у структурі сукупних доходів розвинутих країн, А. Мовсесян підкреслив особливо важливу роль фінансових послуг. «Товар у звичному розумінні випав, – наголосив науковець, – його замінив фінансовий інструмент, і фінансова сфера стала самодостатньою – вона знаходить ресурси для свого зростання в собі самій. У суспільну свідомість розвинутих країн впроваджена нова модель поведінки з орієнтацією на домінування послуг у процесах нагромадження капіталу і використання фінансових інструментів» [12, с. 87].

Беззаперечно, економічне поняття «ринку фінансових послуг» є надзвичайно широким, оскільки воно охоплює не лише фінансові взаємовідносини, а й значну кількість відносин власності та їх перерозподілу. Причому, варто відзначити, що в науковій літературі зустрічаються різні трактування поняття «ринку фінансових послуг». Так, за думкою А. Румянцева і Ю. Коваленко, ринок фінансових послуг є особливою, притаманною лише ринковій економіці сферою економічних відносин, де здійснюють купівлю-продаж, розподіл і перерозподіл фінансових активів країни між сферами економіки [16].

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ринок фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг (юридичних і фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, і споживачів таких послуг) із метою надання та споживання фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів [7, с. 34].

Учасники ринку фінансових послуг (юридичні особи – банки і небанківські фінансові посередники; страхові, лізингові компанії; інвестиційні, пенсійні фонди; біржі, депозитарії, торговельно-інформаційні системи, інші фінансові установи або фізичні особи – підприємці, які мають право надавати фінансові послуги), а також споживачі цих послуг утворюють інфраструктуру фінансового ринку [2, 7].

Ми погоджуємося з твердженням В. Корнеева про те, що суть ринку фінансових послуг полягає у відповіді на питання: «Які фінансові послуги та інструментарій і як саме використовують учасники ринку фінансових послуг для задоволення різних економічних потреб» [8].

Для подальшого виділення ринку фінансових послуг із структури фінансового ринку необхідно розділити їх функції. Функціями ринку фінансових послуг є:

- ✦ активне акумулювання і мобілізація вільних грошових ресурсів;
- ✦ формування ринкових цін на фінансові послуги;
- ✦ забезпечення рівноваги ринку капіталів через погодження попиту та пропозиції на фінансові ресурси;
- ✦ перерозподіл ризиків;
- ✦ підвищення ліквідності фінансових вкладень шляхом професіонального портфельного управління активами;
- ✦ виконання соціальної функції, яка проявляється у формуванні умов, способу і рівня життя населення;

- ✦ фінансове обслуговування;
- ✦ інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття господарських рішень суб'єктами економічних відносин [4].

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження дозволяє простежити різновариантність теоретичних підходів до визначення понять «фінансова послуга», «фінансова операція» та «ринок фінансових послуг». Установлено, що ринок фінансових послуг є функціональною підсистемою фінансового ринку. Механізм функціонування ринку фінансових послуг забезпечує виявлення обсягу і структури попиту на окремі фінансові послуги та своєчасне їх задоволення в межах усіх категорій споживачів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Банковское дело / [Под ред. Г. Г. Коробовой]. – М. : Экономика, 2005. – 751 с.
2. Брегеда О. Послуги як продукт банківської діяльності / О. Брегеда // Банківська справа. – 2003. – № 6. – С. 73.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
4. Войтенко О. М. Світовий ринок фінансових послуг: особливості структури та функціонування / О. М. Войтенко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – № 6 (44). – С. 41 – 46.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: № 2121-III від 12.07.2000 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Урядовий кур'єр. – 17.01.2001. – № 8.
6. Закон України «Про захист економічної конкуренції»: № 2210-III від 11.01.2001 // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Офіційний вісник України. – 2001. – № 7.
7. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: № 2664-III від 12.07.2001 р. // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Урядовий кур'єр. – 29.08.2001. – № 154.
8. Корнєєв В. В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні / В. В. Корнєєв // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 77 – 85.
9. Маркс К. Сочинения. Т. 26. Ч. 1 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Изд. 2-е. – М. : Гос. изд. полит. лит., 1962.
10. Міщенко В. Банківські операції : підручник / В. Міщенко, Н. Слав'янська, О. Коренева та ін. ; за ред. В. Міщенка, Н. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
11. Міщенко В. І. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг : практич. посіб. / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, Г. В. Юрчук. – К. : Знання, КОО, 2003. – 278 с. – (Вища освіта XXI століття).
12. Мовсєсян А. Кризисные явления в мировой экономике / А. Мовсєсян // Экономист. – 2001. – № 7. – С. 39 – 50.
13. О защите конкуренции на рынке финансовых услуг / Федеральный Закон Российской Федерации. – Офиц. изд. – М. : Гос. Дума. – 23.06.1999. – № 117-ФЗ.
14. Остафіль О. В. Управління інвестиційними процесами на ринку фінансових послуг України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О. В. Остафіль. – Львів, 2007. – 20 с.
15. Роуз П. Банковской менеджмент: предоставление финансовых услуг [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://books.google.com.ua/books?id=kCLiAQAAAJ>
16. Світовий ринок послуг : навчальний посібник / А. П. Румянцев, Ю. В. Коваленко. – К. : ЦНЛ, 2006 – 456 с.
17. Система світової торгівлі ГАТТ/СОР в документах. – К. : УАЗТ, 2000. – 598 с.
18. Унінець-Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : підручник / В. П. Унінець-Ходаківська, О. І. Вихор, О. А. Лятамбор. – К. : Кондор, 2009. – 484 с.
19. Фінансові послуги України : енциклопедичний довідник : у 6 т. / [І. О. Мітюков, В. Т. Александров, О. І. Ворона, С. М. Недбаєва. – К. : Укрбланковидав, 2001.
20. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : навчальний посібник / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
21. Gramm – Leach – Bliley Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fdic.gov/regulations/compliance/manual/pdf/VIII-1.1.pdf>

REFERENCES

- Bankovskoe delo* [Banking]. Moscow: Ekonomist, 2005.
- Breheda, O. "Posluhy yak produkt bankivskoi diialnosti" [Services like banking product]. *Bankivska sprava*, no. 6 (2003): 73-.
- "Gramm-Leach-Bliley Act" <http://www.fdic.gov/regulations/compliance/manual/pdf/VIII-1.1.pdf>
- Kornieiev, V. V. "Modyfikatsiia form finansovoho poserednytstva v Ukraini" [Modified forms of financial intermediation in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 1 (2008): 77-85.
- Khodakivska, V. P., and Danilov, O. D. *Rynok finansovykh posluh* [Financial Markets]. Irpin: Akademiia DPS Ukrainy, 2001.
- [Legal Act of Ukraine] (2001).
- [Legal Act of Ukraine] (2001).
- [Legal Act of Russia] (1999).
- [Legal Act of Ukraine] (2000).
- Mishchenko, V., Slav'ianska, N., and Korenieva, O. *Bankivskii operatsii* [Banking operations]. Kyiv: Znannia, 2006.
- Mishchenko, V. I., Shapovalov, A. V., and Yurchuk, H. V. *Elektronnyi biznes na rynku finansovykh posluh* [E-business in the financial services market]. Kyiv: Znannia; KOO, 2003.
- Movsesian, A. "Krizisnye iavleniia v mirovoy ekonomike" [The crisis in the global economy]. *Ekonomist*, no. 7 (2001): 39-50.
- Mitiukov, I. O., Aleksandrov, V. T., and Vorona, O. I. *Finansovi posluhy Ukrainy* [Financial Services Ukraine]. Kyiv: Ukrblankovydav, 2001.
- Marks, K., and Engels, F. *Sochineniia* [Works]. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury, 1962.
- Ostafil, O. V. "Upravlinnia investytsiinykh protsesamy na rynku finansovykh posluh Ukrainy" [Management of investment processes in the financial services market in Ukraine]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.03, 2007.*
- Rumiantsev, A. P., and Kovalenko, Yu. V. *Svitoviy rynek posluh* [The world market for services]. Kyiv: TsNL, 2006.
- Rouz, P. "Bankovskoy menedzhment: Predostavlenie finansovykh uslug" [Banking Management: The provision of financial services]. <http://books.google.com.ua/books?id=kCLiAQAAAJ>
- Systema svitovoi torhivli HATT / SOT v dokumentakh* [The system of world trade GATT / WTO documents]. Kyiv: UAZT, 2000.
- Unynets-Khodakivska, V. P., Vykhор, O. I., and Liatambor, O. A. *Rynok finansovykh posluh* [Financial Markets]. Kyiv: Kondor, 2009.
- Voitenko, O. M. "Svitoviy rynek finansovykh posluh: osoblyvosti struktury ta funktsionuvannia" [The world market for financial services: specificity of structure and function]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 6 (44) (2013): 41-46.
- Vasylyk, O. D. *Teoriia finansiv* [Theory of Finance]. Kyiv: NIOS, 2000.